

Balkan Savaşları ve Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu

Yahya Kemal Taştan

İstanbul, Ötüken Neşriyat A.Ş., Nisan 2017, 232 sayfa, ISBN 978-605-155-571-3.

Serra Nur SEVİNTİ*

Milliyetçilik, 19. yüzyılda doğan ve gelişen 20. yüzyılda da meyvelerini veren bir fikir akımıdır. Bu fikrin temel gayesi, her milletin kendi ulus devletini oluşturma düşüncesidir. Artık çok milletli devletler değil, ırka dayalı ulus devletler ön plana çıkmaya başlamıştır. Şüphesiz bu durum, 600 yıl boyunca çok uluslu yaşamayı başarmış olan Osmanlı Devleti'ni de etkilemiştir.

*Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, serranur08@gmail.com

Osmanlı Devleti aslında Balkan coğrafyası temelli bir devlettir. 15. yüzyılda Balkanlar'ı tamamen topraklarına katan Osmanlı Devleti'nin bu durumu 20. yüzyıl başlarına kadar sürdü. 19. yüzyılda başlayan çözülme, 20. yüzyılda kendini gösterdi ve Osmanlı Devleti'nin çöküşü başladı. Önce Trablusgarp Savaşı ve ardından gerçekleşen Balkan Savaşları, Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünü hızlandıran savaşlar olma özelliği taşır. Osmanlı Devleti şüphesiz en büyük Türk devletlerinden biridir. Tüm ulusları kucaklayan ve bir arada yaşamayı başarabilen devletlerden biridir. Fakat hiçbir yükseliş ve refah sonsuza dek sürmez. Osmanlı İmparatorluğu'nun bu yükseliş ve refahı zaman içerisinde düşüşe geçmeye başladı ve en nihayetinde tarih sahnesinden çekildi.

Eseri tanıtmaya başlamadan önce yazar hakkında bilgi vermek yerinde olacaktır. Yahya Kemal Taştan, 1998 yılında Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih bölümünden mezun olmuştur. Yazar, üniversiteyi bitirdikten sonra Yakınçağ Tarih Anabilimi dalında akademik hayatına devam etmiştir. Modernleşme, milliyetçilik, milli tarih yazımı gibi alanlarla ilgilenen Taştan, yazarlık hayatına devam etmektedir.

Tanıtımını yaptığımız eser önsöz ile başlamaktadır. Ardından giriş bölümü ile devam eder. Kitap toplam sekiz bölümden oluşmaktadır. Kitabın önsöz bölümünde öncelikle Balkanlar'ın tarihi öneminden bahsedilir; özellikle Osmanlı tarihi için Balkanlar'ın önemi daha çok vurgulanır. Sonrasında bu bölümde Balkan Savaşları'ndan kısaca bahsedilir. Savaşlardan bahsedildikten sonra kitabın asıl konusunu teşkil eden "milliyetçilik" kavramı üzerinde durulur ve Türk milliyetçiliğinden de kısaca bahsedilir.

Kitapta katonik topraktan bahsedilir. Bu kavram, milliyetçilik doğmadan önce tek ülke ve tek din olarak var olmuştu. Ardından milliyetçilik anlatılmaya başlanır ve Balkan milliyetçiliğinin diğer milliyetçiliklerden farklı yönlerinden bahsedilir. Giriş kısmını oluşturan bu konulardır ve yazar milliyetçilik üzerinde çok fazla durmuştur. Bence milliyetçilikten bu kadar uzun bahsedilmesine gerek yok çünkü kitabın asıl konusu Türk milliyetçiliğinin doğuşudur. Yine de farklı ulusların milliyetçiliğinden bahsedilmesi, bunları Türk milliyetçiliği ile karşılaştırmak açısından yararlı olabilmektedir.

Balkanlar, Osmanlı Devleti'nin anayurdu olarak kabul ediliyordu. Yüzyıllarca hakim olunan toprakların kaybedilmesi şüphesiz Osmanlı Devleti'ni derinden etkiledi. 15. yüzyıldan beri bu topraklara hakim olan Osmanlı Devleti, 18. yüzyılda başlayan ulus devlet akımları ve 19. yüzyılda da zayıflamaya başlaması sebebiyle yavaş yavaş bu toprakları kaybetmeye başlamıştı. I. Dünya Savaşı'nın provası sayılabilecek Balkan Savaşları 1912-1913 yıllarında gerçekleşen savaşlardır.

Tanıtımını yaptığımız kitabın ilk bölümünde öncelikle savaş ve milletleşme arasındaki karşılıklı ilişkiden bahsedilir. Yazar bunu maddeler halinde sıraladığı için okuyucunun kavraması daha kolay olmaktadır. Ardından Osmanlı toplumunun Balkan Savaşları'ndan önceki ve sonraki savaş

amaçlarından bahsedilir. Öncesinde savaş dini amaçlarla yapıldı fakat Balkan Savaşları dönüm noktası oldu çünkü anayurt olarak görülen Balkanlar'ın elden çıkacağı düşüncesi insanlarda *vatan* tabirinin önemini hissettirmeye başladı. Yazarımızın bu bölüme "*Savaş, Toplumsal Seferberlik ve Milli Kin*" adını vermesi o dönemdeki durumun en kısa biçimiyle anlatılmasını sağlar. Osmanlı toplumu mitinglerle, yazarların gazetelerde yazdıkları yazılarla, şiirlerle savaş fikrine alıştırmıştır ve böylece Türk milliyetçiliği doğmuştur yani Türk milliyetçiliği Balkan Savaşları ile doğmuştur. Günümüzde bizim için kutsal olan şehitlik, gazilik, vatan ve millet için fedakarlık gibi unsurlar, milliyetçiliğin ürünü olmuştur ve anlatılan dönemde bu unsurlar vurgulanarak toplum savaşa hazırlanmıştır.

Birinci Balkan Savaşı sonucunda Edirne'nin düşman eline geçmesiyle milletin yaşadığı hayal kırıklığı metinlere yansdı ve artık *milli kin* oluşmaya başladı. Bu hezimetten sonra mazi vurgulanarak Türklerin karakterindeki savaşıma duygusu vurgulanmaya başlandı yani artık kin ve intikam duyguları vurgulanmaktaydı. Bu bölümün ana vurgusuna baktığımızda Balkan hezimetini Türk milliyetçiliğini ateşleyen unsur oldu; öç duygusunun doğması bu ateşi fitilledi. Yazarımız burada kitabın konusunu oluşturan Türk milliyetçiliğini doğuran ana sebepleri uzun uzun açıklamıştır ve bu da o dönemin düşünce yapısını içselleştirmemizi kolaylaştırmaktadır.

Kitabın bundan sonraki bölümlerinde vurgulanan şey, artık Osmanlılık fikrinin sönmeye başladığı ve Türkçülük fikrinin doğmaya başlamasıdır. Balkan Savaşları sonrası Osmanlılık fikri bitmeye başlamıştı. Yüzyıllardır beraber yaşadığımız Balkan milletlerinin yaptıkları sonucu artık *biz* kavramı oluşturuldu ve bunda amaç milli bilinci oluşturmaktı. Bu milli bilinci oluşturmak için biz kavramının yanında *öteki* kavramı da oluşturuldu; öteki, "bizden olmayan" demektir. Bu bilinci oluştururken en çok edebiyattan yararlandı. Kitabımızda milli bilinç oluşturulurken edebiyata katılan şiirlere, hikayelere çokça yer verilmiş bu da o dönemin ruhunu adeta hissetmemize vesile olmuştur. Eserlerde artık Balkan milletleri için aşağılayıcı tabirler kullanıldığını görmekteyiz. Buradan anladığımız şu ki, Osmanlı toplumuna Balkan milletleri başta olmak üzere diğer milletlerle bir olunamayacağı yani ırk, din, dil ayrımı yapmadan Osmanlı toprakları üzerinde yaşayan herkesi bir gören Osmanlılık fikrinin geçerliliğini yitirdiği ve millilik duygusunun aşılana çalışıldığıdır.

Kitabımızın dördüncü bölümünde milli bilinç oluşturmanın diğer unsuru olan milliyetçi tarih yazımından bahsedilmektedir. Bu tarih yazımının amacı insanlara tarihin ışığında geçmiş hatırlatmaktır. Bu dönemde özellikle Orta Asya Türk Devletleri vurgulanmıştır çünkü artık asıl gaye millilik oluşturmaktır. Milli bilinç olarak bahsettiğimiz olgu, Balkan Savaşları sırasında siyasi unsura dönüştü ve Osmanlı yazarları tarihi, romantik çerçeve içerisinde yazarak topluma milli bilinci yerleştirmeye çalıştılar. Tarih anlatıları başta toprakları geri almak gayesiyle yazılırken, savaş sonrası *yitik vatan* duygusuna yoğunlaştı ve daha geniş topraklara sahip olma amacı güttü. İşte bu yitik vatandan Turan düşüncesi doğdu ve bu milli bilinç, Turan ile birlikte bir ideolojiye dönüşmeye başladı.

Bu fikirle doğan *milli vatan* kavramı artık Anadolu için kullanılmaktaydı; asıl vatan Balkanlar olarak görülüyordu ama bu topraklar elden çıkınca artık anayurt Anadolu olarak görülmeye başlandı. Yazarımız bu düşünceyi "*İmperial Vatan*" ve "*Mahdut Vatan Milliyetçiliği*" olarak ifade etmektedir. Burada anlatmak istediği imperial vatan, Osmanlı vatandır yani Balkan topraklarının da dahil olduğu vatandır. Ama artık Balkanlar elden çıktığı için mahdut yani sınırlanmış vatan elimizde kaldı ve böylece mahdut vatan milliyetçiliği doğdu. Demin bahsettiğimiz gibi bu mahdut vatan çerçevesinde artık Anadolu odaklı vatan milliyetçiliği yazılmaya başlandı. Yazarımız bu düşünceleri kavramsallaştırarak bu unsurların akılda kalıcı olmasını sağlamıştır. Ayrıca yazarımız, imperial vatandan bahsederken Osmanlı ile Habsburg İmparatorluğu'nun bu düşüncesinin ortak yönlerini gözler önüne sererek bu kavramı anlamamızı kolaylaştırmıştır.

Kitabımızın son iki bölümünde ise yeni yurt arayışlarından bahsedilmektedir. Sırasıyla 93 Harbi, Trablusgarp Savaşı ve kitabımızın asıl neden olarak gördüğü Balkan Savaşları ile yukarıda bahsedilen imperial vatan fikri geçerliliğini yitirdi ve yeni vatan arayışları kendini göstermeye başladı. İmperial vatandan milli vatana geçildi ve "Turan" ideolojisi dünyadaki tüm Türkleri kapsayan bir vatan düşüncesini ifade etti. Yazarımız, bu geçiş sürecinde hem öncesi hem sonrası fikirlere ait yazılara kitabında yer vererek bu geçiş sürecini ve bu sürecin ruhunu bizlere yansıtmayı başarmıştır. Mesela yazarımız Türkçülüğün en önemli ismi olan Ziya Gökalp'in "Kızıl Elma" adlı eserinden hem kısımlar verip hem kendi fikrini yansıtarak kitabını zenginleştirmiştir. Şahsi fikrim bu örneklendirmeler okuyucuya fazlasıyla katkı sağlayacaktır çünkü o dönemin ruhunu ancak o dönemde yazılan eserlerle anlayabiliriz.

Kitabımızın sonuç bölümünde yazarımız, baştan sona kadar tüm anlatılanlar için kısa bir özet yapmaktadır. Ayrıca bu bölümde kendi düşüncelerini de kısaca ifade etmiştir.

Bahsedilen kitabın, biraz daha akademik çevreye hitaben olduğunu düşünüyorum çünkü tarihi kavramlar kitabımızda sıkça kullanılmıştır ve yazarımız sade dili kullanmayı tercih etmediğinden bu eseri halk seviyesinde saymak zordur. Fakat bu eserin tarih dünyasına yeni bir soluk getirdiğini düşünüyorum bunun sebebi ise günümüzde hala yaygın olan Turancılık fikrinin nasıl doğduğunu; oluşturan sebepleri, gelişimini, etkilerini eserimiz açık bir şekilde ifade etmiştir dolayısıyla bu fikrin anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır. Tarihe biraz ilgisi olan herkesin bu eseri okuduğunda farklı bir bakış açısı edineceğini düşünüyorum. Eserin özellikle tarih ile ilgili çalışma yapan kişilere fazlasıyla katkı sağlayacağını düşünmekteyim. Okuyucuya o dönemin ruhunu yansıtmayı başaran Yahya Kemal Taştan'ın bu eserini tarihe ilgisi olan herkese tavsiye ediyor ve keyifli okumalar diliyorum.